

Aldona Domańska* <https://orcid.org/0000-0002-9343-6932>

INSTYTUCJA IMPEACHMENTU W UKRAIŃSKIM PORZĄDKU PRAWNYM

Streszczenie. Pozycję prawnoustrojową głowy państwa Ukrainy wyznacza zakres jego/jej odpowiedzialności. Na podstawie przepisów konstytucji Prezydent Republiki Ukrainy może być złożony z urzędu w trybie procedury impeachmentu. Niniejszy artykuł poświęcony został tej właśnie problematyce.

Celem prowadzonych badań jest przedstawienie specyfiki ukraińskiej instytucji impeachmentu. Służyć ma temu przede wszystkim metoda prawno-dogmatyczna. Pozwoli ona nie tylko dokonać rzetelnej egzegezy norm, ale także skonfrontować poglądy przedstawicieli polskiej i ukraińskiej doktryny na badany temat.

Słowa kluczowe: Konstytucja Ukrainy, Prezydent Ukrainy, odpowiedzialność konstytucyjna, impeachment

THE INSTITUTION OF IMPEACHMENT IN THE UKRAINIAN LEGAL ORDER

Abstract. The legal and political position of the head of state of Ukraine is determined by the scope of his/her responsibility. Pursuant to the provisions of the Constitution the President of the Republic of Ukraine may be removed from office under the procedure of impeachment. This article is devoted to this very issue. The aim of the conducted research is to present the specifics of the Ukrainian impeachment institution. This is to be achieved primarily by the legal-dogmatic method. It will allow not only to carry out a reliable exegesis of norms, but also to confront the views of representatives of Polish and Ukrainian doctrine on the subject under study.

Keywords: Constitution of Ukraine, President of Ukraine, constitutional responsibility, impeachment

---

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Konstytucyjnego, adomanska@wpia.uni.lodz.pl

1. WPROWADZENIE

6 września 2023 r. przypada setna rocznica urodzin Profesora Tadeusza Szymczaka. I choć naszego Mistrza nie ma już wśród nas, to pamięć o Nim wciąż trwa.

Główny nurt zainteresowań naukowych Pana Profesora stanowiły „zagadnienia prawno-porównawcze, przemiany zachodzące w państwach Europy Środkowej i Wschodniej w latach dziewięćdziesiątych oraz instytucja prezydenta...” (Domagała, Domańska 2008, 10). Już w latach pięćdziesiątych, jako młody naukowiec, zapoczątkował prace nad instytucją prezydenta, które w kolejnych dekadach, mimo obaw i przeciwności o charakterze pozanaukowym, kontynuował. Te właśnie przesłanki zadecydowały o wyborze tematu niniejszego artykułu. Wszak formą uczczenia pamięci i oddania należnego szacunku Mistrzowi jest podjęcie choć próby stworzenia opracowania będącego kontynuacją myśli wiodącej dorobku naukowego Pana Profesora. Należy mieć świadomość, że dzieła, które chociaż w większości dotyczyły państw socjalistycznych, nadal posiadają olbrzymią wartość mającą znaczenie dla kontynuowania badań nad państwami powstałymi na gruzach dawnych ustrojów. Stąd też niniejszy tekst poświęcony został instytucji prezydenta – jego odpowiedzialności w jednym z państw byłego ZSRR, dziś znów walczącego o niepodległość – Ukrainy.

Ukraina zgodnie z postanowieniami konstytucji jest wciąż państwem suwerennym, niepodległym (choć ogłoszony jest stan wojenny)¹, demokratycznym oraz socjalnym państwem prawnym (Konstytucja Ukrainy 28.06.1996, „Vidomosti Verchovnoi Rady” 1996, nr 30, poz. 141), którego system rządów opiera się na zasadzie podziału władzy (art. 6 Konstytucji Ukrainy). W systemie tym pozycja głowy państwa określona została w rozdziale V ustawy zasadniczej. Zgodnie z art. 102 tego aktu Prezydent Ukrainy jest głową państwa i występuje w jego imieniu (Łytvyn 2015; Olechno 2009; Stec 2014). Ponadto jest gwarantem suwerenności państwa, integralności terytorialnej Ukrainy, przestrzegania Konstytucji Ukrainy oraz praw i wolności człowieka i obywatela. W doktrynie ukraińskiej podkreśla się, że działalność Prezydenta Ukrainy jako głowy państwa związana jest z wszystkimi gałęziami władzy. Poprzez „swoje kompetencje określone w ustawie zasadniczej, które dotyczą wszystkich gałęzi władzy (ustawodawczej, wykonawczej, sądowniczej), głowa państwa powinna, nie zastępując ich, równoważyć poszczególne gałęzie władzy w procesie osiągania wspólnego celu” (Hušenko, Zajac 2007, 27). Zgodnie z art. 105 zd. 1 głowa państwa Ukrainy w czasie sprawowania urzędu korzysta z przywileju nietykalności, który gwarantuje możliwość realizacji jego kompetencji (Sopilko, Bezzubov, Korneev, Mel’nik 2017, 121).

---

¹ Zbrojna agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę rozpoczęła się w lutym 2014 r. głównie w postaci wojny hybrydowej, a od 24 lutego 2022 r. przerodziła się w otwarty konflikt zbrojny.

Prawnoustrojową pozycję Prezydenta Ukrainy wyznacza przede wszystkim zakres jego odpowiedzialności, który służy jednocześnie zabezpieczeniu przed ewentualną arbitralnością głowy państwa. Na podstawie odpowiednich przepisów Konstytucji Ukrainy z 26 czerwca 1996 r. Prezydent ponosi odpowiedzialność konstytucyjną urzeczywistnianą w drodze impeachmentu. W ocenie przedstawicieli doktryny rozbudowanie postępowania ma na celu wyeliminowanie nieuzasadnionych prób pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej Prezydenta w sytuacji głębokiego kryzysu politycznego pomiędzy władzą ustawodawczą a głową państwa (Gołębiowski 2018, 209).

W ukraińskiej doktrynie podkreśla się, że celem impeachmentu jest pozbawienie Prezydenta immunitetu i przedterminowe złożenie go z urzędu (Batanova 2011, 26; Sopilko, Bezzubov, Korneev, Mel'nik 2017, 126). W tym zakresie poglądy te są zbieżne z prezentowanymi przez polskich przedstawicieli nauki. W polskiej literaturze podkreśla się także, że regulacje dotyczące egzekwowania odpowiedzialności osób sprawujących władzę są swoistą miarą pozwalającą odróżnić autentyczne państwa prawne od tych, w których ta zasada ma charakter jedynie deklaratoryjny (Grabowska 2012, 29–30).

2. ISTOTA ODPOWIEDZIALNOŚCI KONSTYTUCYJNEJ

Odpowiedzialność konstytucyjna w ukraińskiej doktrynie jest postrzegana w sposób odbiegający od pojmowania tej instytucji ustrojowej w polskiej literaturze przedmiotu (Eckhardt, Steciuk 2010, 348). Wciąż dyskusyjne jest rozróżnienie między odpowiedzialnością konstytucyjną a „odpowiedzialnością za naruszenie konstytucji” (Šapoval 2005, 86). Wskazuje się następujące cechy tej pierwszej formy odpowiedzialności:

- traktuje się ją jako odrębną kategorię odpowiedzialności, która ma wszystkie cechy właściwe dla odpowiedzialności prawnej,
- zadaniem tej instytucji jest ochrona suwerenności państwa, jego ładu konstytucyjnego, praw i wolności człowieka, nienaruszalność kompetencji organów władzy państwowej, organów samorządu terytorialnego i ich funkcjonariuszy,
- zakres podmiotowy odpowiedzialności konstytucyjno-prawnej jest ściśle określony,
- zakres przedmiotowy obejmuje naruszenie nie tylko norm konstytucji, ale także innych aktów prawnych będących źródłami prawa konstytucyjnego,
- odpowiedzialność konstytucyjna musi wywoływać negatywne skutki dla stron stosunków konstytucyjnoprawnych, które naruszyły przepisy prawa konstytucyjnego (Pogorilko, Fedorenko 2006, 518–520).

Trudno zgodzić się z poglądem prezentowanym w polskiej literaturze, że odpowiedzialność Prezydenta Ukrainy jest ograniczona wyłącznie do odpowiedzialności karnej i głowa państwa nie ponosi odpowiedzialności konstytucyjnej

(Zieliński 2007, 74). Przeczy temu zarówno wykładnia funkcjonalna art. 11 Konstytucji, jak i poglądy przedstawicieli ukraińskiej doktryny (Tacij 2011, 765; Sopilko, Bezzubov, Korneev, Mel'nik 2017, 126; Fedorenko 2016, 145; Batanova 2011, 26). Analiza stanowisk ukraińskich uczonych uzasadnia wnioski, że uznają oni za odpowiedzialność konstytucyjną każdą określoną normatywnie negatywną konsekwencję naruszenia przepisów prawa konstytucyjnego².

Należy jednak przyjąć, że szczególne znaczenia na gruncie ustawodawstwa ukraińskiego nabierają podstawowe funkcje odpowiedzialności konstytucyjnej, wśród których należy wymienić funkcje: prewencyjną, represyjną oraz kompensacyjną (Safjan, Bosek 2016, 4). Najistotniejsza jest trzecia z wymienionych, gdyż konstrukcja prawna pozwalająca na pociągnięcie głowy państwa do odpowiedzialności ma wymiar nie tylko indywidualny, ale przede wszystkim ogólnospołeczny, dzięki przedstawieniu opinii publicznej dolegliwości kary za naruszenie prawa (Gołębiowski 2018, 207).

3. IMPEACHMENT – PRZESŁANKI ODPOWIEDZIALNOŚCI

Instytucja impeachmentu wywodzi się z anglosaskiej kultury prawnej – jego pierwowzór umożliwił pociągnięcie do odpowiedzialności urzędników królewskich (ministrów) za naruszenie prawa (Dziemidok-Olszewska 2012, 32 i n.). Pierwotnie instytucja impeachmentu związana była z postawieniem w stan oskarżenia za nieskodyfikowane czyny „zdrady stanu” czy „nadużycia władzy”, a następnie, po rozszerzeniu zakresu odpowiedzialności o czynniki polityczne, także za czyny związane z naruszeniem „racji stanu” oraz „interesu państwa” (Gołębiowski 2018, 208).

Impeachment w ukraińskim systemie prawnym to pozasądowy proces konstytucyjny, zgodnie z którym Rada Najwyższa Ukrainy może przed zakończeniem kadencji odebrać prezydentowi uprawnienia poprzez usunięcie go z urzędu, jeśli prezydent Ukrainy dopuści się zdrady lub innego przestępstwa. Postępowanie to regulują przede wszystkim Konstytucja Ukrainy, Ustawa o specjalnym trybie usunięcia prezydenta Ukrainy z urzędu (impeachment)³ oraz Regulamin Rady Najwyższej Ukrainy⁴.

² Za sankcje konstytucyjno-prawne uważają np.: przedterminowe skrócenie kadencji organu władzy państwowej lub organu samorządu terytorialnego, pozbawienie urzędu funkcjonariusza publicznego, zmianę statusu prawnego zrzeszeń obywateli czy utratę mocy obowiązującej aktu prawnego. Szerzej por. Todyka (2000, 190).

³ Zakon Ukraïni. Pro osoblivu proceduru usunenâ Prezidenta Ukraïni z posta (impičment) (Vidomosti Verhovnoï Rady Ukraïni (VVR) 2019 № 40 st. 212). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#Text>, dalej: ustawa o impeachmentie.

⁴ Zakon Ukraïni. Pro Reglament Verhovnoï Rady Ukraïni (Vidomosti Verhovnoï Rady Ukraïni (VVR) 2010 № 14–15, № 16–17 st. 133). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>

Artykuł 2 ustawy o specjalnym trybie usunięcia Prezydenta Ukrainy z urzędu stanowi, że impeachment przeprowadza się na zasadach:

- 1) praworządności;
- 2) przestrzegania Konstytucji Ukrainy;
- 3) legalności;
- 4) równości wobec prawa;
- 5) poszanowania godności człowieka;
- 6) zapewnienia prawa do wolności i nietykalności osobistej;
- 7) domniemania niewinności i przedstawienia dowodu winy;
- 8) wolności od ujawnienia się i prawa do odmowy składania zeznań przeciwko bliskim krewnym i członkom rodziny;
- 9) zapewnienia prawa do obrony;
- 10) swobody w przedstawianiu dowodów i wykazywaniu ich zdolności przekonywania;
- 11) przejrzystości i otwartości;
- 12) jawności;
- 13) w racjonalnym terminie.

Zgodnie z art. 111 Konstytucji Prezydent Ukrainy może być złożony z urzędu przez Radę Najwyższą Ukrainy w trybie impeachmentu w wypadku dopuszczenia się zdrady państwa albo popełnienia innego przestępstwa. Jeszcze w znowelizowanej Konstytucji Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z 1978 r., która obowiązywała przed uchwaleniem aktualnej Konstytucji Ukrainy (czyli przed 28 czerwca 1996 r.), zawarty był przepis, który stanowił, że: „w przypadku naruszenia przez prezydenta Ukrainy Konstytucji i ustaw Ukrainy, prezydent może na podstawie orzeczenia Sądu Konstytucyjnego Ukrainy być usunięty z urzędu przez Radę Najwyższą Ukrainy” (art. 114–119) (Konstituciâ (Osnovnij Zakon) 1995, 110). Obecnie wśród konstytucyjnie wskazanych podstaw wszczęcia procedury impeachmentu brak przesłanki „naruszenia Konstytucji i ustaw Ukrainy”. W doktrynie oceniane jest to jako „krok w tył” w procesie demokratyzacji ustroju Ukrainy, a zwłaszcza rozwoju instytucji odpowiedzialności konstytucyjnej (Krivenko 2001, 8).

Jak już wcześniej wskazano, w obowiązującej ukraińskiej ustawie zasadniczej nie zostały zdefiniowane pojęcia zdrady stanu czy przestępstwa. Definicje legalne tych pojęć znajdują się w Kodeksie karnym⁵. Za zdradę państwa na Ukrainie uznaje się działanie umyślne obywatela Ukrainy na szkodę suwerenności, integralności terytorialnej, niezależności, zdolności do obrony, bezpieczeństwa państwowego, gospodarczego czy informacyjnego Ukrainy: przejście na stronę wroga w warunkach stanu wojennego lub w okresie konfliktu zbrojnego, szpiegostwo,

---

⁵ Kodeks karny z dnia 5 kwietnia 2001 r., zmieniony ustawą nr 2113-IX z dnia 3 marca 2022 r. (Kryminalnyi Kodeks Ukrainy, Widomosti Werhownoji Rady Ukrainy (BBP), 2001 № 25–26 poz. 131).

udzielenie innemu państwu, organizacji zagranicznej lub ich przedstawicielom pomocy w prowadzeniu działalności przeciwko Ukrainie⁶. Za przestępstwo uważany jest zaś społecznie niebezpieczny czyn (działanie albo zaniechanie) dokonany przez określony podmiot (podmiot przestępstwa). Nie jest jednak przestępstwem działanie lub zaniechanie, które chociaż formalnie ma cechy przewidziane przez przywoływany wcześniej akt, ale skutek „niskiej szkodliwości nie stwarza społecznego niebezpieczeństwa”, nie wyrządziło i nie mogło wyrządzić poważnej szkody osobie fizycznej, prawnej, społeczeństwu ani państwu⁷.

Oficjalna wykładnia ust. 1 art. 111 Konstytucji zawarta jest natomiast w postanowieniu Sądu Konstytucyjnego N 19-rp/2003 z 10 grudnia 2003 r.⁸ wydanym na wniosek grupy deputowanych ludowych Ukrainy w sprawie oficjalnej wykładni przepisów⁹. Sąd rozważył w nim przede wszystkim, kto i w jakiej kolejności może wszcząć postępowanie karne przeciwko osobie wykonującej uprawnienia Prezydenta Ukrainy oraz czy można rozszerzyć na nią wymogi Kodeksu postępowania karnego Ukrainy¹⁰ i rozpocząć procedurę usunięcia ze stanowiska w drodze impeachmentu bez wszczynania sprawy karnej. Miało to o tyle istotne znaczenie, że z obowiązujących wówczas przepisów wynikało, iż w procedurze impeachmentu uczestniczą: parlament, Sąd Konstytucyjny, Sąd Najwyższy i specjalna tymczasowa komisja śledcza. Nie zostały natomiast uchwalone bardziej szczegółowe unormowania na ten temat, a zwłaszcza regulujące procedurę powoływania i funkcjonowania specjalnej tymczasowej komisji śledczej. Skutkowało to tym, że w praktyce stosowanie impeachmentu było niemożliwe. Sytuacja ta zmieniła się 10 września 2019 r., gdy ukraiński parlament uchwalił ustawę o impeachmentie. Decyzję poparło 245 deputowanych, przy niezbędnym minimum 226. Należy zauważyć, że jeszcze w 2000 r. w ukraińskiej literaturze prawniczej pojawiła się propozycja uzupełnienia Konstytucji Ukrainy o przepis umożliwiający wcześniejsze wygaśnięcie mandatu Prezydenta Ukrainy na skutek decyzji podjętej w referendum ogólnokrajowym (Sovgirâ, Šuklina 2018, 371). Nie była ona jednak nawet dyskutowana na forum parlamentu.

⁶ Art. 111 Kodeksu w brzmieniu zmienionym ustawą nr 2113-IX z dnia 3 marca 2022 r.

⁷ Art. 11 Kodeksu zmieniony ustawą nr 2617-VIII z dnia 22 listopada 2018 r.

⁸ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03>

⁹ Legalna interpretacja Sądu Konstytucyjnego Ukrainy dotycząca oceny procedury impeachmentu została przeprowadzona na wniosek grupy 47 deputowanych, złożony w trybie przewidzianym ustawą o Sądzie Konstytucyjnym Ukrainy (Zakon Ukrainy Pro Konstytutsiynny Sud Ukrayiny (Vidomosti Verhovnoï Rady Ukraïni (VVR) 2017 № 35 st. 376)).

¹⁰ Kriminal'nij Procesual'nij Kodeks Ukraïni (Vidomosti Verhovnoï Rady Ukraïni (VVR) 2013 № 9–10, № 11–12, № 13 st. 88).

4. POSTĘPOWANIE W SPRAWIE ZŁOŻENIA PREZYDENTA UKRAINY Z URZĘDU

Odpowiednie postanowienia konstytucji wskazują jedynie etapy postępowania w sprawie impeachmentu. Szczegółowo kwestie te regulują Regulamin Rady Najwyższej Ukrainy oraz wspomniana ustawa o szczególnej procedurze usunięcia prezydenta z urzędu (impeachment).

Zgodnie z regulacją konstytucyjną podstawą wszczęcia impeachmentu jest pisemny wniosek większości konstytucyjnego składu Rady Najwyższej Ukrainy (co najmniej 226 osób). Raz udzielonego poparcia deputowany nie może wycofać. Wniosek taki musi zawierać uzasadnienie potrzeby powołania Specjalnej Tymczasowej Komisji Śledczej Rady Najwyższej Ukrainy (dalej: STKŚ). Wniosek taki rozpatrywany jest na najbliższej sesji plenarnej Rady Najwyższej Ukrainy po dniu jego wprowadzenia do porządku obrad sesji plenarnej, podczas której odbywa się dyskusja nad wnioskiem. Rada Najwyższa Ukrainy większością głosów konstytucyjnego składu deputowanych ludowych Ukrainy podejmuje decyzję o wszczęciu postępowania karnego i umieszczeniu go w porządku obrad posiedzenia Rady Najwyższej Ukrainy w trybie pilnym. Przewodniczący Rady Najwyższej Ukrainy niezwłocznie zawiadamia Prezydenta Ukrainy i Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Ukrainy o podjęciu takiej decyzji.

Istotną rolę w postępowaniu w sprawie złożenia Prezydenta Ukrainy z urzędu odgrywa STKŚ. W jej skład wchodzi deputowani ludowi Ukrainy, z uwzględnieniem zasady proporcjonalnej reprezentacji frakcji poselskich (grup poselskich), a także prokurator specjalny i śledczy specjaliści (art. 4 ustawy o impeachmentie). Kandydaturę prokuratora specjalnego do STKŚ zgłaszają inicjatorzy postępowania w sprawie impeachmentu, a kandydatów na specjalnych śledczych zgłaszają frakcje poselskie (grupy poselskie).

Na stanowiska prokuratora specjalnego i śledczego specjalnego może być wybrana osoba, która spełnia następujące warunki:

- 1) jest obywatelem Ukrainy, który zamieszkuje na jej terytorium co najmniej 10 lat;
- 2) biegle włada językiem państwowym;
- 3) posiada wyższe wykształcenie prawnicze;
- 4) ma co najmniej dziesięcioletni staż pracy w charakterze prokuratora lub/i śledczego;
- 5) nie była karana.

Kandydat na stanowisko prokuratora specjalnego lub śledczego specjalnego składa Radzie Najwyższej Ukrainy dowód tożsamości, oświadczenie osoby uprawnionej do pełnienia funkcji w samorządzie państwowym lub municypalnym

za ostatni rok, zgodnie z procedurą określoną w ustawie Ukrainy o zapobieganiu korupcji¹¹.

STKŚ jest powoływana większością głosów konstytucyjnego składu Rady Najwyższej Ukrainy w ciągu 30 dni od dnia złożenia wniosku wszczynającego impeachment. Tak powołana komisja śledcza wybiera ze swego grona przewodniczącego, wiceprzewodniczącego i sekretarza, którzy nie mogą być członkami tej samej frakcji parlamentarnej. W posiedzeniach tej komisji mogą uczestniczyć sędziowie Sądu Konstytucyjnego Ukrainy.

Posiedzenie STKŚ uważa się za ważne, jeżeli uczestniczy w nim więcej niż połowa składu tej komisji zatwierdzonego przez Radę Najwyższą Ukrainy, jej decyzję zaś za przyjętą, jeżeli głosowała za nią więcej niż połowa składu tej komisji zatwierdzonego przez Radę Najwyższą Ukrainy.

Ustawa szeroko reguluje funkcje komisji śledczej. Przede wszystkim prowadzi śledztwo w sprawie popełnienia przez Prezydenta Ukrainy zdrady lub innego przestępstwa. W tym celu może weryfikować przedstawione dowody, a także przygotowuje wnioski do projektu uchwały Rady Najwyższej Ukrainy w sprawie postawienia Prezydenta Ukrainy w stan oskarżenia. Szczegółowe kompetencje w celu zapewnienia wszechstronnego, kompletnego i obiektywnego śledztwa określa ustawa o impeachmentie w art. 5¹².

Ustawodawca szczegółowo określił też rolę w STKŚ prokuratora specjalnego, który jest jej członkiem zwyczajnym i sprawuje nadzór nad przestrzeganiem prawa podczas prowadzonego przez komisję śledztwa. Specjalni śledczy natomiast, choć są pełnoprawnymi członkami tymczasowej specjalnej komisji śledczej, w zakresie swoich obowiązków mają podejmowanie niezbędnych czynności w celu sprawdzenia i ustalenia faktów i okoliczności będących przedmiotem śledztwa prowadzonego przez STKŚ. Specjalny śledczy korzysta z uprawnień śledczego określonych w Kodeksie postępowania karnego Ukrainy (z wyjątkiem uprawnień do wpisania informacji o popełnieniu przestępstwa do Jednolitego Rejestru Dochodzeń Przygotowawczych i wszczęcia śledztwa, zatrzymania podejrzanego, zastosowania środka zapobiegawczego, zawiadomienia osoby podejrzanego o popełnieniu przestępstwa,

¹¹ Zakon Ukraïni. Pro zapobigannâ korupciï (Vidomosti Verhovnoï Rady Ukraïni (VVR) 2014 № 49 st. 2056. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n917>).

¹² Zgodnie z treścią przywołanego przepisu STKŚ wysłuchuje Prezydenta Ukrainy i obrońcy (obrońców) jego praw w sprawach dotyczących śledztwa zgodnie z zasadą domniemania niewinności i prawa do obrony (art. 62 i 63 Konstytucji Ukrainy); może żądać niezbędnych dokumentów, materiałów i innych informacji związanych z dochodzeniem od organów państwowych, organów samorządu terytorialnego, osób prawnych i osób fizycznych; w razie potrzeby, w trybie przewidzianym przez Kodeks postępowania karnego Ukrainy, może rozstrzygnąć kwestię przeprowadzenia badania i zaangażować specjalistów do badania i oceny dowodów, wyznaczyć dwóch lub więcej przedstawicieli STKŚ oraz poinstruować ich, aby byli obecni przy tych badaniach i śledztwach oraz ustalali ich wyniki; może także wzywać i przesłuchiwać w charakterze świadków osoby spośród obywateli Ukrainy (z wyjątkiem sędziów i sędziów Sądu Konstytucyjnego Ukrainy), które mogą złożyć zeznania w sprawie okoliczności, które stały się podstawą do wszczęcia impeachmentu.

sporządzenia aktu oskarżenia). To właśnie specjaliści śledczy opracowują wniosek STKŚ i przedkładają go prokuratorowi specjalnemu do zatwierdzenia. Istotną rolę w postępowaniu ogrywają także obrońcy (w liczbie nie większej niż pięciu) praw Prezydenta Ukrainy. Ich rolą jest zapewnienie ochrony praw, wolności i uzasadnionych interesów głowy państwa w procedurze impeachmentu.

Obsługę organizacyjną, informacyjną, doradczą, prawną, metodyczną i finansową działalności Specjalnej Tymczasowej Komisji Śledczej wykonuje Aparat Rady Najwyższej Ukrainy w granicach preliminarza wydatków przewidzianych na wykonywanie uprawnień Rady Najwyższej Ukrainy.

STKŚ na podstawie zbadanych okoliczności popełnienia przez Prezydenta Ukrainy zdrady lub innego przestępstwa opracowuje wnioski, a następnie rozpatruje je na posiedzeniu i podejmuje w ich sprawie stosowną uchwałę.

W przypadku stwierdzenia podstaw do postawienia prezydenta w stan oskarżenia STKŚ przygotowuje stosowny wniosek w sprawie zarzutów postawionych Prezydentowi Ukrainy, uwzględniając wymogi aktu oskarżenia przewidziane w Kodeksie postępowania karnego Ukrainy. Wniosek podpisują prokurator specjalny, śledczy specjaliści, przewodniczący i sekretarz komisji śledczej. Następnie członkowie Specjalnej Tymczasowej Komisji Śledczej – deputowani ludowi Ukrainy przedkładają do rozpatrzenia przez Radę Najwyższą Ukrainy projekt stosownej uchwały tejże Rady.

Posiedzenie plenarne Rady Najwyższej Ukrainy, na którym rozpatrywane są wnioski STKŚ, jest jawne, z wyjątkiem przypadku, gdy wnioski tejże Komisji lub załączone do nich dokumenty i materiały zawierają informacje stanowiące tajemnicę państwową lub inną ustawowo chronioną. Przewodniczący Rady Najwyższej Ukrainy zaprasza na posiedzenie plenarne Rady Prezydenta Ukrainy, Przewodniczącego i sędziów Sądu Konstytucyjnego Ukrainy, Przewodniczącego Sądu Najwyższego, Komisarza Rady Najwyższej Ukrainy ds. Praw Człowieka, Prokuratora Generalnego, prokuratora specjalnego i śledczego specjalnego. Zaproszenie takie wysyłane jest nie później niż na dwa dni przed terminem sesji plenarnej Rady Najwyższej Ukrainy.

Jeżeli Prezydent Ukrainy zgadza się ze wszystkimi zarzutami, a deputowani ludowi Ukrainy, którzy złożyli wniosek o wszczęcie impeachmentu, nie sprzeciwiają się tym zarzutom i nie wnoszą o ich uzupełnienie, dyskusja w tej sprawie nie zostaje przeprowadzona, odbywa się jedynie głosowanie. W przeciwnym razie przeprowadza się dyskusję nad zarzutami. Niestawiennictwo Prezydenta Ukrainy na posiedzeniu plenarnym Rady Najwyższej nie zawiesza postępowania.

Po zakończeniu dyskusji nad wnioskami Specjalnej Tymczasowej Komisji Śledczej Rada Najwyższa Ukrainy wysłuchuje przemówień zamykających, które kolejno wygłaszają: przedstawiciel deputowanych ludowych Ukrainy, którzy złożyli wniosek o wszczęcie impeachmentu, Przewodniczący STKŚ, Prezydent Ukrainy i/lub obrońca (obrońcy) jego praw. Wystąpienie każdego z mówców nie może być krótsze niż 10 minut.

Kolejnym etapem postępowania jest głosowanie nad tekstem projektu uchwały Rady Najwyższej Ukrainy w sprawie postawienia Prezydenta Ukrainy w stan oskarżenia. Uchwała taka jest podejmowana w głosowaniu tajnym, przy czym głosowanie przeprowadza się oddzielnie dla każdego punktu oskarżenia. Uchwałę Rady Najwyższej Ukrainy w sprawie postawienia Prezydenta Ukrainy w stan oskarżenia uważa się za przyjętą w całości, jeśli opowie się za nią co najmniej dwie trzecie deputowanych ludowych konstytucyjnego składu Rady Najwyższej Ukrainy. W przypadku nieprzyjęcia decyzji Rady Najwyższej Ukrainy o postawieniu Prezydenta Ukrainy w stan oskarżenia przewodniczący posiedzenia plenarnego Rady Najwyższej Ukrainy ogłasza zakończenie procedury impeachmentu.

Jeśli zaś stosowna uchwała większością głosów konstytucyjnego składu Rady Najwyższej Ukrainy zostanie podjęta, wówczas jest ona przesyłana do:

1) Sądu Konstytucyjnego Ukrainy – w celu zbadania sprawy i uzyskania opinii w sprawie przestrzegania konstytucyjnej procedury dochodzenia i rozpatrzenia sprawy o impeachment;

2) Sądu Najwyższego, który stwierdza, czy zarzucane Prezydentowi Ukrainy czyny noszą znamiona zdrady lub innego przestępstwa.

Kompetencja Sądu Konstytucyjnego w zakresie kontroli konstytucyjności procedury impeachmentu wynika wprost z art. 151 zd. 2 Konstytucji, który stanowi, że „na wniosek Rady Najwyższej Ukrainy, Sąd Konstytucyjny Ukrainy wydaje orzeczenia odnośnie przestrzegania procedury konstytucyjnej rozpoznania i rozpatrzenia sprawy o złożenie Prezydenta Ukrainy z urzędu w trybie specjalnym” (Gołębiowski 2019, 215; Stec 2014, 273; Savčín 2009, 722).

Po otrzymaniu stosownych orzeczeń Sądu Konstytucyjnego Ukrainy i Sądu Najwyższego są one niezwłocznie ogłaszane przez przewodniczącego na najbliższym posiedzeniu plenarnym Rady Najwyższej Ukrainy i przekazywane deputowanym ludowym Ukrainy. Jeżeli zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego czyny zarzucane Prezydentowi Ukrainy noszą znamiona zdrady lub innego przestępstwa oraz zgodnie z orzeczeniem Sądu Konstytucyjnego Ukrainy procedura dochodzenia i rozpoznania w sprawie impeachmentu została uznana za konstytucyjną, wówczas deputowani ludowi Ukrainy będący członkami STKŚ bezzwłocznie przygotowują i przedkładają Radzie Najwyższej Ukrainy projekt uchwały w sprawie odwołania Prezydenta Ukrainy z urzędu w drodze impeachmentu.

Jeżeli zgodnie z orzeczeniem Sądu Najwyższego czyny zarzucane Prezydentowi Ukrainy nie noszą znamion zdrady lub innego przestępstwa, Rada Najwyższa Ukrainy podejmuje uchwałę o zakończeniu procedury impeachmentu. W przypadku zaś gdy orzeczenie Sądu Konstytucyjnego Ukrainy zawiera postanowienia o naruszeniu konstytucyjnej procedury badania i rozpatrywania sprawy o postawienie w stan oskarżenia, Rada Najwyższa Ukrainy podejmuje odpowiednie decyzje mające na celu wyeliminowanie stwierdzonych naruszeń.

Zgodnie z art. 21 ustawy o impeachmentie w przypadku otrzymania pozytywnych orzeczeń Sądu Konstytucyjnego Ukrainy oraz Sądu Najwyższego, po przeprowadzeniu dyskusji, Rada Najwyższa Ukrainy w głosowaniu tajnym podejmuje uchwałę o złożeniu Prezydenta Ukrainy z urzędu w drodze postawienia w stan oskarżenia. Uchwałę Rady Najwyższej Ukrainy w sprawie usunięcia Prezydenta Ukrainy z urzędu przez postawienie w stan oskarżenia uważa się za przyjętą, jeżeli głosowało za nią co najmniej trzy czwarte deputowanych ludowych Ukrainy konstytucyjnego składu Rady Najwyższej Ukrainy. W ocenie przedstawicieli doktryny ukraińskiej decyzja Rady ma charakter uznaniowy (Savčín 2009, 722). Słuszny jednak wydaje się pogląd prezentowany w polskiej literaturze, że tak skomplikowana procedura ma walor ochronny, gdyż zabezpiecza przed nieprzeżywanymi i bezpodstawnymi oskarżeniami głowy państwa (Olechno 2009, 196).

Sprawozdanie Komisji Skrutacyjnej o wynikach głosowania jest wysłuchiwane na jawnym posiedzeniu plenarnym Rady Najwyższej Ukrainy z transmisją na żywo w radiu i telewizji.

Uchwała Rady Najwyższej Ukrainy w sprawie usunięcia Prezydenta Ukrainy z urzędu przez postawienie w stan oskarżenia wchodzi w życie z chwilą ogłoszenia o jej przyjęciu przez przewodniczącego sesji plenarnej Rady Najwyższej Ukrainy. Od chwili ogłoszenia przez przewodniczącego na posiedzeniu plenarnym Rady Najwyższej Ukrainy o przedterminowym wygaśnięciu mandatu Prezydenta Ukrainy w związku z usunięciem go z urzędu, do czasu objęcia urzędu przez nowo wybranego prezydenta jego obowiązki wykonuje Przewodniczący Rady Najwyższej Ukrainy zgodnie z postanowieniami art. 112 Konstytucji Ukrainy.

Przewodniczący Rady Najwyższej Ukrainy oficjalnie zawiadamia Prezydenta Ukrainy, Premiera Ukrainy, Przewodniczącego Sądu Konstytucyjnego Ukrainy, Przewodniczącego Sądu Najwyższego o odwołaniu Prezydenta Ukrainy z urzędu przez uchwałę Rady Najwyższej Ukrainy w drodze impeachmentu i niezwłocznie publikuje odpowiedni akt Rady za pośrednictwem środków masowego przekazu.

W przypadku niepodjęcia przez Radę Najwyższą Ukrainy uchwały w sprawie usunięcia Prezydenta Ukrainy z urzędu w drodze oskarżenia przewodniczący plenarnego posiedzenia Rady Najwyższej Ukrainy:

- 1) ogłasza zakończenie procedury impeachmentu i zarządza ogłoszenie tego faktu w dzienniku „Głos Ukrainy”;
- 2) ogłasza wygaśnięcie uprawnień STKŚ;
- 3) przeprasza na piśmie Prezydenta Ukrainy w imieniu Rady Najwyższej Ukrainy.

Należy dodać, że na każdym etapie postępowania dobrowolna rezygnacja Prezydenta Ukrainy, wobec którego wszczęto postępowanie w sprawie impeachmentu, jest podstawą do zakończenia postępowania w tej sprawie i skutkuje zamknięciem prowadzonych postępowań przed Sądem Konstytucyjnym Ukrainy i Sądem Najwyższym.

5. PODSUMOWANIE

Zgodnie z art. 105 *in fine* Konstytucji Ukrainy tytuł Prezydenta jest chroniony prawem i głowa państwa zachowuje go na zawsze, o ile nie została złożona z urzędu w trybie specjalnym. Dotąd zdarzyło się to raz. 22 lutego 2014 r. ówczesnemu prezydentowi Ukrainy Wiktorowi Janukowyczowi przedstawiono zarzut masowego łamania praw człowieka i zaniechania pełnienia obowiązków. Rada Najwyższa 328 głosami podjęła uchwałę o postawieniu głowy państwa w stan oskarżenia. Jednomyślnie przegłosowano odwołanie Janukowycza z pełnienia funkcji czwartego Prezydenta Ukrainy¹³. W następstwie Rada Najwyższa Ukrainy przyjęła uchwałę pozbawiającą go prawa do tytułu Prezydenta państwa. Decyzję tę poparło w głosowaniu 281 deputowanych¹⁴. Należy się zgodzić z poglądem prezentowanym w polskiej literaturze prawniczej, że uchwała parlamentu ukraińskiego podjęta w 2014 r. dotycząca stwierdzenia niekonstytucyjnego usunięcia Prezydenta Ukrainy mogła być przeprowadzona w sposób niezgodny z przepisami ustawy zasadniczej, co może powodować jej wzruszalność (Kowalski 2017, 97–119; Gołębiowski 2018, 222).

Oceniając skuteczność opisywanej instytucji impeachmentu, wielu ukraińskich prawników słusznie uważa, że w pewnym sensie jest ona skuteczna nie jako środek do usunięcia głowy państwa z urzędu, ale jako czynnik hamujący w systemie kontroli i równowagi, środek wpływania przez parlament na głowę państwa (*Konstituciâ Ukraini. Naukovo-praktičnij komentar* 2021, 218b). Ponadto należy się zgodzić z poglądem, że rozbudowanie postępowania w trybie impeachmentu ma na celu wyeliminowanie nieuzasadnionych prób pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta w sytuacji głębokiego kryzysu politycznego pomiędzy władzą ustawodawczą a głową państwa (Gołębiowski 2018, 209).

Nie podzielam natomiast poglądu prezentowanego w polskiej doktrynie, że warto rozważyć rozszerzenie katalogu podmiotów uprawnionych do inicjowania działań zmierzających do wszczęcia konstytucyjnej procedury impeachmentu o grupę obywateli, której przysługiwałoby prawo inicjatywy ludowej (Gołębiowski 2018, 223). Wszak Prezydent Ukrainy, jak stanowi art. 102 Konstytucji, jest głową państwa i występuje w jego imieniu. Dlatego też, o ile w stosunku do organów przedstawicielskich taki postulat wydaje się uzasadniony (Domańska 2022, 189), o tyle w stosunku do głowy państwa nie.

Złożoność procedury, której celem jest pociągnięcie do odpowiedzialności głowy państwa, podkreśla szczególną pozycję prawnoustrojową prezydenta

¹³ Głosowanie odbyło się, gdy w mediach pojawiły się informacje o tym, że prezydent złożył rezygnację, a nawet nagrał wcześniej oświadczenie o rezygnacji, ale potem zmienił zdanie i opublikował wyzywające wideo, obiecując, że nie opuści Ukrainy ani nie zrezygnuje (<https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/euromaidan-rallies-in-ukraine-feb-21-live-updates-337287.html>).

¹⁴ <https://tvn24.pl/swiat/janukowycz-nie-ma-prawa-do-tytulu-prezydenta-panstwa-ra512103>

w systemie konstytucyjnym danego państwa. Dostrzegamy to zarówno w porządku ukraińskim, jak i innych, modelowo odmiennych w tym zakresie, systemach konstytucyjnych. Niestety, jak słusznie oceniają tę regulację przedstawiciele ukraińskiej doktryny, procedura ta jest niemal niemożliwa w praktyce do zrealizowania¹⁵.

BIBLIOGRAFIA

- Batanova, Nataliâ M. 2011. „Konstytucijno-pravova vidpovidal'nist' âk garantiâ zabezpečenniâ derżawnogo suverenitetu Ukraïni”. *Ūridičnij Visnik* 3: 25–31.
- Cimbalistij, Taras. 2017. „Institut impičmentu v sistemii konstytucijno-pravovoi vidpovidal'nosti”. *Aktual'ni Problemi Pravoznavstva* 2(10): 51–55.
- Čušenko, Vitalij Ī. Īgor, Â. Zač'. 2007. *Konstytucijne pravo Ukraïni. Pidručnik*. Kiïv: LNU imeni Īvana Franka.
- Domańska, Aldona. 2022. „Instytucja recall – narzędzie demokracji czy zabawka w rękach opozycji?” *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 4(68): 181–191. <https://doi.org/10.15804/ppk.2022.04.14>
- Domańska, Aldona. Michał Domagała. Red. 2008. *Profesor Tadeusz Szymczak*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Dziemidok-Olszewska, Bożena. 2012. *Odpowiedzialność głowy państwa i rządu we współczesnych państwach europejskich*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Eckhardt, Krzysztof. Petro Steciuk. 2010. „Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Republice Ukrainy”. W *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w państwach europejskich*. 348–354. Red. Sabina Grabowska, Radosław Grabowski. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Fedorenko, Vladyslav L. 2016. *Konstytucijne Pravo Ukraïni*. Kiïv.
- Golowko, S.G. Ī.P. Varava. 2021. „Teoriâ ta istoriâ derżavi i prava, miżnarodne pravo”. *Ūridičnij Visnik* 3(60). <https://doi.org/10.18372/2307-9061.60.15951>
- Gołębiowski, Marcin. 2018. „Odpowiedzialność konstytucyjna prezydenta Ukrainy”. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 4(44): 206–224. <https://doi.org/10.15804/ppk.2018.04.12>
- Gołębiowski, Marcin. 2019. *Kompetencje Prezydenta Ukrainy wobec Rady Najwyższej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Grabowska, Sabina. 2012. *Modele odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta we współczesnych państwach europejskich*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Hurtova, K. 2020. „Institut impičmentu Prezidenta v sistemii strimuvannâ i protivah: svitovij dosvid”. W *Šlâk uspihu i perspektivi rozvitku (do 26 ričnici zasnuvannâ Harkivs'kogo Nacional'nogo Universitetu Vnutrišnih Sprav)*. Red. D.V. Šviec', O.M. Bandurka, S.M. Gusarov ta in. Harkiv: HNUVS.
- Kolisnik, Viktor P. Ūrij G. Barabaš. 2008. *Konstytucijne pravo Ukraïni. Pidručnik*. Harkiv: Pravo.
- „Konstucijâ (Osnovnij Zakon) Ukrajins'koï Radâns'koï Socialističnoï Respubliki”. 1995. W *Konstucijâ nezależnoi Ukraïni*. Red. Sergij Golovatij, Leonid. Yuzkov. Kiïv: Ukr. Pravniča Fundaciâ.
- Konstucijâ Ukraïni. Naukovo-praktičnij komentar*. 2021. Kiïv.
- Konstucijne pravo. Pidručnik*. 2021. Kiïv. https://www.osce.org/files/f/documents/9/d/489959_0.pdf

¹⁵ W doktrynie ukraińskiej piszą o tym m.in.: Martyniuk 2008, 105–108; Krupoder, b.d.; Hurtova 2020, 165; Cimbalistij 2017, 54. W polskiej literaturze bardziej podkreśla się zaś funkcję ochronną tak skomplikowanej procedury niż niemożność jej zrealizowania, por. Grabowska 2012, 313.

- Kowalski, Grzegorz. 2017. „Pozbawienie władzy prezydenta Ukrainy przez parlament w 2014 r. (analiza konstytucyjna)”. *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 3(37): 97–119. <https://doi.org/10.15804/ppk.2017.03.04>
- Krivenko, Lidiâ. 2001. „Konstytucyjna vidpovidal’nist’ glavi deržavi”. *Viče* 10: 3–18.
- Krupoder, Dmitro. b.d. *Ponâtâ proceduri impičentu ta ii pravove reguluvannâ v Ukraïni*, <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21167/1/ПОНЯТТЯ%20ПРОЦЕДУРИ%20ІМПІЧМЕНТУ%20ТА%20ЇЇ%20ПРАВОБЕ.pdf>
- Łytvyn, Vitalij. 2015. „Ewolucja instytucji prezydentury w politycznej historii Ukrainy: ustanowienie prezydentury, kompetencje, rola i miejsce prezydenta w systemie rządów”. *Politeja* 12: 25–62. https://doi.org/10.12797/Politeja.12.2015.34_1.02
- Martinuk, Roman S. 2008. „Institut impičentu v Ukraïni: vadi vitčiznânoï modeli”. *Pravo Ukraïni* 2.
- Olechno, Andrzej. 2009. *Instytucja Prezydenta w systemie konstytucyjnym organów Ukrainy (1996–2005)*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Pogorilko, Viktor. Vladyslav L. Fedorenko. 2006. *Konstytucyjne pravo Ukraïni. Akademičnij kurs*. T. 1. Kiïv.
- Safjan, Marek. Leszek Bosek. Red. 2016. *Konstytucja RP. T. 2: Komentarz do art. 87–243*. Warszawa: C.H. Beck.
- Šapoval, Volodimir M. 2005. *Sučasnij konstitucionalizm. Monografiâ*. Kiïv: Ūridična firma «Salkom».
- Savčîn, Mihajlo. 2009. *Konstytucyjne Pravo Ukraïni. Pidručnik*. Kiïv: Ministerstvo Osviti i Nauki Ukraïni.
- Sopilko, Irina M. Dmitro O. Bezzubov. Ūrij V. Korneev. Oleksij M. Mel’nik. 2017. *Naukovo-praktičnij komentar Konstytucii Ukraïni. Komentar*. Kiïv: TDUL.
- Sovgirâ, Ol’ga V. Nataliâ G. Šuklina. 2018. *Konstytucyjne Pravo Ukraïni. Povnij kurs*. Kiïv.
- Stec, Andrzej. 2014. *Pozycja ustrojowa Prezydenta w systemie Konstytucyjnym Ukrainy (1991–2012)*. L’viv: Wydawnictwo Kamenâr.
- Todika Ū.M. 2000. *Konstytucia Ukraïni: problemi teorii y praktiki. Monografiâ*. Harkiv: Fakt.
- Tacij, Vasilij Â. 2011. *Konstytucia Ukraïni. Naukovo-praktičnij komentar*. Harkiv.
- Zieliński, Eugeniusz. 2007. *System konstytucyjny Ukrainy*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.

Akty prawne

- Konstytucia Ukraïni 28.06.1996 (Vidomosti Verchovnoi Rady Ukraïni (VVR) 1996 № 30 st. 141).
- Kriminal’nij Kodeks Ukraïni (Vidomosti Verhovnoï Rady Ukraïni (VVR) 2001 № 25–26 st. 131. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>).
- Kriminal’nij Procesual’nij Kodeks Ukraïni (Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR) 2013 № 9–10, № 11–12, № 13 st. 88).
- Zakon Ukraïni. Pro Reglament Verhovnoï Rady Ukraïni (Vidomosti Verhovnoï Rady Ukraïni (VVR) 2010 № 14–15, № 16–17 st. 133. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>).
- Zakon Ukraïni. Pro zapobigannâ korupcii (Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukraïni (VVR) 2014 № 49 st. 2056. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n917>).
- Zakon Ukraïni. Pro osoblivu proceduru usunenâ Prezidenta Ukraïni z posta (impičment) (Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukraïni (VVR) 2019 № 40 st. 212. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#Text>).

Netografia

Janukowycz nie ma prawa do tytułu prezydenta państwa. <https://tvn24.pl/swiat/janukowycz-nie-ma-prawa-do-tytulu-prezydenta-panstwa-ra512103>

Parliament votes 328–0 to impeach Yanukovich on Feb. 22; sets May 25 for new election; Tymoshenko free (VIDEO). <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/euromaidan-rallies-in-ukraine-feb-21-live-updates-337287.html>